

ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์
ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
Need for Organic Herbal Plants Growing Promotion of Farmers
in Phayuhakhiri District, Nakhon Sawan Province

วิทยา แก้วเจริญศรี พุฒิสรรค์ เครือคำ* นครเศ รังควัด และสายสกุล ฟองมูล

Wittaya Kaewjareonsri, Phutthisun Kruekum*, Nakarate Rungkawat and Saisakul Fongmul

สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

Department of Resources Development and Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Production, Maejo University

Chiang Mai, Thailand 50290

*Corresponding author: rungsun14@hotmail.com

Received: August 30, 2019

Revised: October 22, 2019

Accepted: November 18, 2019

Abstract

This study was conducted to investigate: need for organic herbal plant growing promotion of the farmers and factors effecting needs for organic herbal plant growing promotion of the farmers in Phayuhakhiri district, Nakhon Sawan province. A set of questionnaires was used for data collection administered with a sample group of 380 farmers. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and inferential statistics.

Results of the study revealed they needed for organic herbal plant growing promotion at a moderate level. Factors effecting needs for organic herbal plant growing promotion of the respondents were organic farming experience and their knowledge about organic farming system.

The following were problems encountered: 1) lack of support on marketing; 2) lack of the body of knowledge about capital management for production in the organic farming system. The respondents had the following suggestions which should be done: 1) knowledge transfer about correct production management under organic farming standard; 2) encouragement of group farming among farmers growing organic herbal plant; and 3) a training on capital management for herbal plant production under the organic farming system.

Keywords: needs of farmers, agricultural extension, herbal plant, organic farming system

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอ พยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 380 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ และความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์

ปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ คือ 1) การขาดการสนับสนุนในภาคการตลาด โดยเฉพาะการกำหนดราคาและข้อมูลช่องทางจำหน่ายผลผลิตที่ยังไม่มีความชัดเจน 2) การขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเงินทุนเพื่อการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และ 3) การขาดสื่อที่มีเนื้อหาในการนำเสนอที่เข้าใจง่ายในการผลิตพืชสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์สู่เกษตรกร เกษตรกรมีข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ คือ 1) ควรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการการผลิตให้ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2) ควรมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรอินทรีย์เพื่อเพิ่มฐานอำนาจต่อรองทางการตลาด และ 3)

ควรมีการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเงินทุนในการผลิตพืชสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์

คำสำคัญ: ความต้องการของเกษตรกร การส่งเสริมการเกษตร พืชสมุนไพร ระบบเกษตรอินทรีย์

คำนำ

ในประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพื่อเสริมสร้างความสมดุลอย่างยั่งยืนให้แก่ระบบทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักการจัดการที่มีการประยุกต์ใช้กระบวนการจากธรรมชาติหรือการไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ในกระบวนการผลิต จึงเห็นได้ว่าหลักการเกษตรอินทรีย์เป็นหลักการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของวิถีชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทย (Benchasri, 2010) โดยสามารถนำมาเป็นปัจจัยพื้นฐานเพื่อพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยให้แก่เกษตรกรในการสร้างความปลอดภัยทางด้านอาหารต่อผู้บริโภคในอีกทางหนึ่ง ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการยกระดับมูลค่าของผลผลิตให้สูงขึ้น (Office of Permanent Secretary for Ministry of Agricultural and Cooperatives, 2018) นอกจากนี้ในปัจจุบันระบบเกษตรอินทรีย์ยังมีการพัฒนามาตรฐานให้สามารถรองรับการผลิตในทางการเกษตรที่มีความหลากหลายตามแต่ละภูมิภาคทั้งในด้านพืช สัตว์ และประมง อันเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารให้แก่ประเทศไทย

พืชสมุนไพรถือเป็นกลุ่มพืชอีกชนิดหนึ่งที่หน่วยงานด้านการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกเพื่อนำไปสู่การเป็นพืชเศรษฐกิจในอนาคต อีกทั้งยังได้มีการนำมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อให้สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร สินค้าประเภทโภชนาเภสัช

ผลิตภัณฑ์ ประเภทเวชสำอาง และผลิตภัณฑ์ กลุ่มเครื่องสำอางที่มีคุณภาพปลอดภัยจากการปนเปื้อนสารเคมี ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการผลิตสมุนไพรในระบบเดิม และเป็นฐานในการสร้างสุขภาพที่ดี จึงเป็นที่มาของการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้จะผลิตสมุนไพรอินทรีย์ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากเกษตรชีวภาพ ตลอดจนประโยชน์และสรรพคุณของสมุนไพรไทย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและแรงจูงใจในการผลิต (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2016)

จังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านการเกษตร ในปี พ.ศ. 2559 ได้มีการส่งเสริมการนำระบบเกษตรอินทรีย์มาปรับใช้ในการทำเกษตรกรรมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และมีการสนับสนุนให้มีการจัดมหกรรมสมุนไพรและตลาดนัดธรรมชาติขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ประชาชนมีการดูแลสุขภาพตามศาสตร์การแพทย์แบบผสมผสาน และมีการน้อมนำศาสตร์พระราชาก็เกี่ยวข้อง กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การทำเกษตรกรรมแบบธรรมชาติ (Nakhonsawan Provincial Public Health Office, 2017) ทั้งนี้อำเภอพยุหะคีรีถือเป็นหนึ่งในอำเภอที่ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากมีพื้นฐานครัวเรือนและมีพื้นที่ส่วนใหญ่ ประกอบกิจกรรมทางการเกษตร (Nakhonsawan Provincial Agricultural Extension Office, 2016) จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์ให้เป็นพืชเศรษฐกิจและเป็นรายได้เสริมในภาคการเกษตรอีกทางหนึ่งของเกษตรกร และเพื่อให้การส่งเสริมประสบความสำเร็จเป็นไปตามนโยบายและแผนการปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์ของภาครัฐและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานของเอกชน จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรว่าเป็นอย่างไร ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ความต้องการเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับไหน มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ และเกษตรกรมีปัญหา

และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ในประเด็นไหนบ้าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อศึกษาความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ เกษตรกรในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 8,070 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างเกษตรกรด้วยสูตรการคำนวณของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 และยอมให้ความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้เกษตรกรตัวอย่างจำนวน 380 คน จากเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งกำหนดให้มีการตอบแบบสอบถามเป็นรายบุคคล โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2561 ถึง เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

แหล่งรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงานการวิจัย และข้อมูลสถิติจำนวนเกษตรกร จากสำนักงานเกษตรจังหวัดนครสวรรค์ และ 2) ข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จำนวน 380 ชุด โดยใน 1 ชุด ประกอบด้วยคำถาม 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสอบถามข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ส่วนที่ 2 เป็นการสอบถามความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์เป็นคำถามปรนัย แบบถูกและผิด 15 ข้อ และส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายปิดเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร แบ่งเป็นหัวข้อด้านการเตรียมพันธุ์พืช การปลูกดูแลรักษา ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิต และด้านการตลาด ในแต่ละด้านมี 10 ข้อคำถาม โดยมีมาตรวัดแบบนามบัญญัติ และ

มาตรวัดแบบอันดับ ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ น้อยที่สุดถึงมากที่สุด แทนด้วยตัวเลข 1-5 ตามลำดับ โดยเก็บข้อมูลจากเกษตรกรเป็นรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ความรู้และความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร โดยสถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ วิเคราะห์โดยใช้สถิติอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์พหุคูณถดถอย (Multiple Regression Analysis) และ 3) การวิเคราะห์ปัญหา และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ ใช้วิธีการจัดประเภทและจัดกลุ่ม (Categorize and sort) ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนที่ 1 และ 2 จะใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ช่วยในการบันทึก จัดการ และการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ (SEX) อายุ (AGE) สถานภาพ (STAT) ระดับการศึกษา (EDU) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (MEMB) จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) พื้นที่ถือครอง (LAND) รายได้ในครัวเรือน (INCOME) หนี้สินในครัวเรือน (DEBT) ประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรม (EXP.A) ประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ (EXP.O) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (CONT) การเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตร (TRAIN) การรับความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อต่างๆ (INFO) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ (KNOW) เพื่อหาว่าตัวแปรอิสระใดมีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ (NEED) ซึ่งจะได้รูปแบบสมการถดถอยพหุคูณ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{NEED} = & b_0 + b_1\text{SEX} + b_2\text{AGE} + b_3\text{STAT} + b_4\text{EDU} + b_5\text{MEMB} \\ & + b_6\text{LABOR} + b_7\text{LAND} + b_8\text{INCOME} \\ & + b_9\text{EXP.A} + b_{10}\text{EXP.O} + b_{11}\text{CONT} + b_{12}\text{TRAIN} \\ & + b_{13}\text{DEBT} + b_{14}\text{INFO} + b_{15}\text{KNOW} \end{aligned}$$

โดยที่

NEED = ตัวแปรตามของสมการถดถอยพหุคูณ
(ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์)

b_0 = ค่าคงที่

$b_1...b_{15}$ = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิจัยและวิจารณ์

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 39 ปี มีสถานภาพสมรส การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีรายได้รวมในครัวเรือนเฉลี่ย 15,938.94 บาทต่อเดือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือนเฉลี่ย 123,909.21 บาท มีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 7.09 ไร่ มีประสบการณ์การทำเกษตรเฉลี่ย 16 ปี มีประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 1 ปี มีประสบการณ์อบรมและดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ได้รับความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อต่างๆ เฉลี่ย 3 ช่องทางต่อเดือน

ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร

จากผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยความรู้อยู่ที่ 9 คะแนน จากคะแนนเต็มทั้งหมด 15 คะแนน ดังแสดงผลใน Table 1

Table 1 Knowledge of growing organic of farmer in Phayuhakhiri district, Nakhon Sawan province

(n=380)

Level of knowledge in growing organic plants	Number	Percent
High	109	28.68
Moderate	221	58.16
Low	50	13.16
$\bar{X} = 8.84$	S.D. = 2.59	Min = 2 Max = 15

ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีคะแนนเฉลี่ยความต้องการในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในระบบอินทรีย์มากที่สุด คือ ด้านการเพาะปลูก รองลงมา ได้แก่ ด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และน้อยสุด คือ ด้านการเตรียมพื้นที่และพันธุ์พืช และด้านการตลาดและแปรรูปผลผลิต โดยในภาพรวมพบว่า เกษตรกรมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง (Table 2) และเมื่อพิจารณาข้อมูลในเชิงลึกพบว่า เกษตรกรต้องการให้มี

การส่งเสริมความรู้ในเรื่องอื่นๆ อีก คือ เรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ เรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดผลผลิตตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ เรื่องให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดประโยชน์ และลักษณะของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด เรื่องการกำหนดราคา และทำหนังสือสัญญาซื้อขายล่วงหน้าสำหรับการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ราคาผลผลิตตามคุณภาพผลผลิต และเรื่องการจัดหาสินค้าดอกเบี๋ยต่ำเพื่อสนับสนุนการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยความต้องการให้ส่งเสริมสูงที่สุด

Table 2 An average mean score, standard deviation, and a level need of extension in growing organic herbal plants of farmers Phayuhakhiri district, Nakhon Sawan province

(n=380)

Need of agricultural extension in growing organic herbal plants of farmers	$\bar{X}$	S.D.	Description
Planting areas	3.08	0.348	Moderate
Planting and care of plants	3.15	0.417	Moderate
Harvesting and post-harvest management	3.11	0.416	Moderate
Marketing and plant processing	3.08	0.399	Moderate
Total	3.11	0.268	Moderate

Mostly = 4.51-5.00, Most = 3.51-4.50, Moderate = 2.51-3.50, Low = 1.51-2.50, Lowest = 1.00-1.50

ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร

การวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร โดยใช้สถิติอนุमान คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบคัดเลือกเข้า (Multiple regression analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระหลายตัวว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางใด (เชิงบวกหรือเชิงลบ) กับตัวแปรตาม และมีระดับความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ใช้ตัวแปรอิสระจำนวน 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน หนี้สินในครัวเรือน พื้นที่ถือครอง ประสบการณ์การทำเกษตรกรรม ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมและดูงานด้านการเกษตร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อหาความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงกว่า 0.80 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตัวเอง (Multicollinearity) อันเป็นการละเมิดเงื่อนไขของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Prasitrat, 2003)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ ที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรพบว่าตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร สามารถพยากรณ์ความผันแปรของตัวแปรตาม คือ ความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรเท่ากับร้อยละ 78.30 ($R^2 = 0.783$) และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ พบว่ามีทั้งหมด 2 ตัวแปร คือ ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ ($Sig. = 0.025$) และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ($Sig. = 0.001$) ซึ่งทั้ง 2 ตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ในทางบวก (Table 3) และสามารถวิจารณ์ผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

1. จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร โดยที่เกษตรกรที่มีประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้นจะมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์มากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้อาจมีเหตุผลเนื่องจากเกษตรกรที่มีประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์นั้นได้มีการรับรู้และมีการทดลอง ตลอดจนมีการเรียนรู้ข้อดีและข้อจำกัดของการทำเกษตรอินทรีย์มาพอสมควร จึงทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์มากกว่าการทำเกษตรแบบเดิม โดยเฉพาะในด้านสุขภาพ และโอกาสในการเพิ่มมูลค่าผลผลิต อันเป็นผลในการสนับสนุนความต้องการของเกษตรกรต่อการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์จากนักส่งเสริมการเกษตรหรือหน่วยงานด้านการเกษตร ซึ่งเหตุผลดังกล่าวได้สอดคล้องกับการศึกษาของ Siriluk and Kiatsuranont (2019) ที่พบว่า เกษตรกรในอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ที่มีประสบการณ์การปลูกสับปะรดมาก จะมีความต้องการส่งเสริมการผลิตสับปะรดมากกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ยังมีประสบการณ์การปลูกสับปะรดน้อย

2. ในส่วนของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์มากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากการความรู้ที่เกษตรกรได้รับนั้นส่วนใหญ่เป็นเกี่ยวข้องกับข้อกำหนดในดำเนินการผลิตพืชให้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ โดยเฉพาะการจัดการพื้นที่ การจัดการแหล่งน้ำ และการควบคุมป้องกัน หรือกำจัดศัตรูพืช ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่เกษตรกรต้องใช้ในการเริ่มทำเกษตรอินทรีย์และการ

นำไปประยุกต์ใช้ได้กับพืชทุกชนิด ซึ่งเป็นเหตุผลที่เกษตรกรสามารถใช้ตัดสินใจในการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ให้สามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้เสริมในครัวเรือนเกษตรกรและยกระดับการปลูกพืชสมุนไพรให้เป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรในพื้นที่ได้ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวได้สอดคล้อง

กับ Thiewkrathoke (2015) ที่พบว่า ความรู้และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเป็นด้านหนึ่งที่เกษตรกร ตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ต้องการในการพัฒนาการประกอบอาชีพปลูกผัก

Table 3 The result multiple regression analysis need of extension in growing organic herbal plants of farmers Phayuhakhiri district, Nakhon Sawan province

(n=380)

Independent variables	Dependent variable need of farmer		
	B	t	Sig
1. Sex	-0.020	-0.742	0.459
2. Age	0.002	0.886	0.376
3. Status	0.046	1.537	0.125
4. Education level	-0.017	-0.565	0.573
5. Family member	-0.013	-1.000	0.318
6. Family Labor member	0.010	0.483	0.630
7. Family income	-6.015E-7	-0.549	0.584
8. Family debt	1.186E-7	1.006	0.315
9. Holding land area	0.061	1.341	0.181
10. Experience in agriculture	-0.002	-0.751	0.453
11. Experience in organic	0.051	2.252	0.025**
12. Training and educational tour	-0.061	-1.476	0.141
13. Contact with extension officer	0.032	0.688	0.492
14. Received agricultural information	-0.004	-0.256	0.798
15. Knowledge in organic plantation	0.022	4.095	0.001**
Constant	2.857	25.130	0.000
R² = 0.783 (78.30%)	F = 57.640	Sig of F = 0.000	

* Statistically significant level at 0.05, ** Statistically significant level at 0.01

การศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร

การศึกษาปัญหาของเกษตรกรในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในระบบอินทรีย์ที่สำคัญ คือ 1) เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการกำหนดราคา 2) การทำหนังสือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า 3) ข้อมูลช่องทางการจำหน่ายผลผลิต 4) ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเงินทุนเพื่อการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และ 5) เกษตรกรยังขาดสื่อที่มีเนื้อหาในการนำเสนอการผลิตสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์ ที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ

โดยเกษตรกรมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ต่อหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดย 1) ควรให้มีการพัฒนาสื่อให้มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการผลิตให้ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2) ช่องทางการจำหน่ายผลผลิต 3) ควรมีการจัดการเงินทุนในการผลิตสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์

สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 39 ปี มีสถานภาพสมรส การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีรายได้รวมในครัวเรือนเฉลี่ย 15,938.59 บาทต่อเดือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือนเฉลี่ย 123,909.21 บาท มีจำนวนพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 7.09 ไร่ มีประสบการณ์การทำเกษตรเฉลี่ย 16 ปี มีประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย 1 ปี มีประสบการณ์อบรมและดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ได้รับความรู้ด้านการเกษตรจากสื่อเฉลี่ย 3 ช่องทางต่อเดือน ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์อยู่ในระดับ

ปานกลาง และมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ประสบการณ์การทำเกษตรอินทรีย์ และความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์

ส่วนการศึกษาปัญหาของเกษตรกรในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในระบบอินทรีย์ที่สำคัญ คือ เกษตรกรยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการกำหนดราคา การทำหนังสือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า และข้อมูลช่องทางการจำหน่ายผลผลิต ตลอดจนยังขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเงินทุน เพื่อการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ที่มีความแตกต่างจากการผลิตในระบบเกษตรทั่วไป หรือการผลิตที่ใช้สารเคมี และเกษตรกรยังขาดสื่อที่มีเนื้อหาในการนำเสนอการผลิตสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์ ที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปปฏิบัติ

เกษตรกรมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ต่อหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดยควรให้มีการพัฒนาสื่อในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการผลิตให้ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ รวมถึงช่องทางการจำหน่ายผลผลิต อีกทั้งควรมีการจัดการเงินทุนในการผลิตสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะ

1. กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานเกษตรตลอดจนหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการเกษตรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ควรมีการสร้างศูนย์รวมพันธุ์พืชสมุนไพรของท้องถิ่นและศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติให้แก่เกษตรกรในพื้นที่รับผิดชอบ หรือส่งเสริมให้มีการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ของเกษตรกรที่มีการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกร

ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งถือว่ามีความพร้อมทางด้านพื้นที่และองค์ความรู้ในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ทำให้การผลิตพืชสมุนไพรอินทรีย์จะทำได้ดีกว่าพื้นที่ทำเกษตรแบบทั่วไป

2. เกษตรอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ควรมีโครงการจัดทำสื่อเกี่ยวกับการรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรในท้องถิ่น และสื่อที่ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์ โดยอาจอยู่ในรูปแบบ หนังสือ คู่มือ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ หรือฐานข้อมูลแบบออนไลน์ ที่มีเนื้อหาเหมาะสมต่อการเข้าใจของเกษตรกร เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมการอนุรักษ์ เก็บรักษา และขยายพันธุ์พืชสมุนไพรพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นการสนับสนุนการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมีความปลอดภัยเมื่อเข้าสู่กระบวนการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

3. ควรมีความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานเกษตรอำเภอยุทธศาสตร์ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ในการสนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตพืชสมุนไพรอินทรีย์ เพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน และจัดทำกิจกรรมส่งเสริมนำเสนอและจำหน่ายสมุนไพรหรือสินค้าจากสมุนไพรอินทรีย์ อีกทั้งยังเป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ของสมุนไพรในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อยกระดับมูลค่าเพิ่มของสินค้าที่เกษตรกรผลิตได้อีกทางหนึ่ง

4. ควรมีความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ในหน่วยงานของกรมส่งเสริมการเกษตร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอยุทธศาสตร์ และภาคเอกชน ในการจัดทำโครงการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อการปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์สำหรับเกษตรกร ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ หรือพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรอินทรีย์แก่เกษตรกรที่สนใจ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ บุคลากร สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้คำปรึกษาและตรวจสอบแก้ไขงานวิจัยมาโดยตลอด และขอขอบคุณเกษตรกรอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่ให้การอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดีในการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล จนการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Benchasri, S. 2010. Organic agriculture in Thailand. **Thaksin University Journal** 13(1): 78-88. [in Thai].
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. 2016. **Agricultural Development Plan during the Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017-2021)**. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives. 122 p. [in Thai].
- Nakhonsawan Provincial Agricultural Extension Office. 2016 . **Agricultural productivity data in Nakhonsawan province**. [Online]. Available <http://www.nakhonsawan.doe.go.th/2016/index.php/2014-12-06-16-33-39/78-2014-12-06-05-21-04> (1 June 2019). [in Thai].
- Nakhonsawan Provincial Public Health Office. 2017. **Herbal expo and health fair Nakhonsawan province 2nd**. [Online]. Available <http://www.nsw.moph.go.th/main/2946-2/> (1 June 2019). [in Thai].

Office of Permanent Secretary for Ministry of Agricultural and Cooperatives. 2018. **Organic Agriculture**. [Online]. Available https://www.opsmoac.go.th/sustainable_agri-dwl-preview-401191791813 (1 June 2019). [in Thai].

Prasitratsin, S. 2003. **Social Research Methodology**. Bangkok: National Institute of Development Administration. 682 p. [in Thai].

Siriluk, S. and P. Kiatsuranont. 2019. Pineapple production situation and extension needs of farmers in Si Chiang Mai district, Nong Khai province. **Khon Kaen Agriculture Journal** 47(2): 371-378. [in Thai].

Thiewkrathoke, J. 2015. Problems and needs in occupational development of vegetable growing farmers in Tumbon Buangbon, Amphoe Nongsuea, Changwat Pathum thani. **Veridian E-Journal** 8(1): 1906-3431. [in Thai].

Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd. New York: Harper and Row Publication. 1130 p.